

УДК 34(091)(051)

ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ САНІТАРНИХ ФУНКЦІЙ МЕДИЧНОЇ ПОЛІЦІЇ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

**В.В. ОРЛЕНКО, кандидат юридичних наук,
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка**

У статті розглянуто найважливіші законодавчі акти, якими мала керуватися медична поліція на українських землях протягом XIX – на початку XX ст. для забезпечення санітарного благополуччя населення. Особлива увага звертається на зміст правових норм, вміщених в Статуті медичної поліції.

Історія медичного права, медична поліція, санітарне законодавство, санітарний контроль, отруйні речовини, відходи, Звід законів Російської імперії.

Україна як соціальна держава, відповідно з ст. 3 Конституції України, визнаючи людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою цінністю, покладає на себе відповідальність за охорону здоров'я людей [1, с. 5], оскільки це є невід'ємною умовою нормального функціонування будь-якого цивілізованого суспільства. Здоров'я людини можна охарактеризувати як найвище і невід'ємне благо, що відіграє значну роль у житті кожного індивіда, оскільки його наявність чи відсутність безпосередньо впливає на можливість особи бути активним членом суспільства. Тому, оптимальна соціальна політика держави у сфері охорони здоров'я значною мірою визначає здоров'я всього населення, а отже, і рівень життєдіяльності самого українського суспільства в цілому. З огляду на це охорону здоров'я можна віднести до пріоритетних напрямів соціальної політики України і визначити як сукупність заходів політичного, економічного, правового, соціального, медичного характеру, спрямованих на збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я населення.

Це питання, як ніколи, набуває особливої **актуальності** для нашої країни. Адже ті зміни, які відбулися упродовж 20 років у соціально-економічному і суспільно-політичному житті українського суспільства, негативно відбилися на соціальному становищі значної частини населення, привели до того, що питання охорони здоров'я стали в один ряд з іншими важливими чинниками забезпечення національної безпеки країни. Високі показники захворювання і смертності, старіння населення України, підвищення вартості медичної допомоги, обмеження державних гарантій загальнодоступності і надання населенню безкоштовного

мінімального обсягу медичної допомоги – далеко не повний перелік проблем, які постають перед вітчизняною охороною здоров'я. Ті методи корекції несприятливих тенденцій, які сьогодні пропонуються, поки що не дають очікуваних результатів. Вбачається, що серед ключових заходів, спрямованих на поліпшення ситуації з охороною здоров'я, не останнє місце має бути відведено вдосконаленню нормативно-правової бази в цій сфері.

На сьогоднішній день практично не викликає сумнівів той факт, що медична діяльність являє собою об'єкт правового регулювання. Все частіше вітчизняний законодавець звертає увагу на проблеми регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною здоров'я.

Але не можна створити і прийняти якісний законодавчий акт, не проаналізувавши змісту правового регулювання охороною здоров'я на наших землях в попередні історичні періоди. Звернення до минулого допоможить одержати більш чіткіші уявлення про ті напрями, якими розвивалося законодавство у цій сфері. З огляду на це викликає значний інтерес досвід законодавчого забезпечення діяльності на українських землях медичної поліції у ХІХ – на початку ХХ століття.

Актуальність даного дослідження обумовлюється і тим, що цей бік діяльності медичної поліції лишився поза увагою дослідників. Вивчалися, як правило, питання, пов'язані з систематизацією законодавства Російської імперії цього періоду в цілому [2; 3; 4] або медичного законодавства як його галузі [5; 6; 7; 8]. Окремі аспекти проблеми отримали висвітлено в працях Л.М. Маркуса [9], Я.В. Ханикова [10], К.Г. Васильєва [11], Б.Д. Петрова [12], С.Г. Стеценко [13] та ін., але вони присвячені в основному діяльності медичної поліції. Що ж стосується нормативного забезпечення цієї діяльності, то вона потребує подальшої розробки.

Отже, **метою** статті є з'ясування нормативної бази функціонування медичної поліції ХІХ – на початку ХХ ст. на українських землях, які перебували у складі Російської імперії, визначення її соціального призначення, змісту та спрямованості.

Під медичною поліцією слід розуміти систему передбачених законодавством заходів, які здійснювалися державою і спрямовувалися на забезпечення здорових умов життя, попередження хвороб шляхом усунення причин, що сприяли їх виникненню, і на ліквідацію хвороб [14, с. 6; 15, с. 17; 6, с. 19].

Нормативна база діяльності медичної поліції одержала закріплення в першому, другому та третьому виданнях Повного зібрання законів Російської імперії та Зводі законів Російської імперії. Укладачі Зводу законів розмістили ці норми в другій книзі Лікарського статуту, яка називалася «Статут медичної поліції». Статут складався з п'яти розділів. Другий розділ – «Про загальні заходи з охорони народного здоров'я» – включав чотири глави, присвячені врегулювання санітарних питань.

Перша глава Статуту – «Про охорону чистоти повітря» – вміщувала норми, спрямовані на забезпечення належного санітарного стану населених пунктів. Так, ст. 650 Статуту визначала, що на вулицях, дорогах, на мостах і біля них не повинно бути нічого такого, що могло б заражати повітря [16, ст. 650]. Для цього міська поліція мала наглядати щоб: вулиці навпроти кожного будинку були чистими, а нечистоти звозилися до визначених для цього місць; скрізь по бокам вулиць були влаштовані рівчаки для стікання води, які завжди були б справні; майдани мали також бути чистими; на самих дворах не було нечистот [16, ст. 651].

Закон зобов'язував кожного міського обивателя навпроти свого двору чистити вулиці, ряди, базари і інші місця. Але водночас міським Думам, відповідно до Міського положення, надавалося право виділяти із загального бюджету міста чи з особливих зборів з домовласників кошти на утримування бруківок і тротуарів, забезпечувати чистоту вулиць [16, ст. 652].

У селах також на вулицях не повинно бути нечистот, а кожний господар зобов'язаний був підмітати і очищувати вулицю навпроти свого будинку, так само як свою хату. Для забезпечення сухості вулиць обіч них проривалися рівчаки, а самі вони вимощувалися диким каменем або дереном [16, ст. 653].

Міським обивателям у віддаленні від міста мали відводитися зручні місця для зведення нечистот [16, ст. 654].

Передбачалося, що заводи, мануфактури, фабричні та інші установи, які забруднювали повітря і воду, повинні були влаштовуватися за особливими правилами, закріпленими в Статутах про Промисловість і Будівельнім [16, ст. 655] та інших нормативних актах. Такі правила були передбачені зокрема, іменними указами «Про нагляд начальниками міських поліцій за чистотою і охайністю в містах» (від 2 серпня 1803 р.), «Про переведення з міст установ, робота яких супроводжувалася смородом і нечистотами» (від 24 травня 1826 р.). Ними передбачалося, що такі підприємства мали розміщуватися за містом, нижче течій річок [17, с. 567; 18, с. 494].

Подальша, і більш детальна, регламентація функціонування в містах промислових об'єктів отримала в «Височайше затвердженім Положенні про розміщення та улаштування приватних заводів, мануфактур, фабрик і інших підприємств» (від 22 вересня 1833 р.). Згідно з ним всі заводи, фабрики, мануфактури поділялися на три розряди. До першого з них зараховувалися ті підприємства, діяльність яких допускалася в будь-якій частині міста (воскобійні; виробляючі золоті і срібні тканини, дерев'яні вироби, шкіряні вироби із вичиненої сировини, замшеві, сап'янові; лісопилки, окрім тих, що працювали на парі; продукцію з металу, який не потребував плавлення у великих розмірах (без особливих плавильних печей); картонний папір та вироби з нього тощо). До другого розряду були віднесені ті об'єкти, які могли знаходитися у межах міста, але з дотриманням певних застережень при їх влаштуванні

(виготовлення кольорового паперу, шпалер, гончарних виробів, живописних фарб, селітрової і соляної кислоти, соди тощо). При цьому ставилася вимога збирати в спеціальні ємкості всі нечистоти та шкідливі речовини, які виникали в ході виробництва, і потім вивозити їх за межі міста у спеціально відведені для цього місця. До третього розряду належали заводи, мануфактури, фабрики, які справляли, або потенційно могли справляти, негативний вплив на здоров'я міського населення. Їх розташування в межах міста заборонялося. Це були підприємства, які виробляли цеглу, черепицю, мило, сірчану та деревну кислоту, мідний купорос, оліфу, рушничний дріб, кристаль або займалися вичинкою хутра, обробкою ріг, випалюванням сірчаних металів, виготовленням типографських фарб тощо [19, с. 517]. Що ж стосується тих шкідливих для навколишнього середовища і здоров'я людей підприємств, які вже були побудовані і працювали, то законодавець, захищаючи приватну власність, дозволяв їм і далі функціонувати, але не більше 10 років, з тим щоб їх господарі поступово перевели їх на безкоштовно відведені для цього за містом території [19, с. 518].

Враховуючи значну небезпеку інфекційних захворювань, які могли поширюватися на людей через трупи мертвих тварин, законодавством приписувалося ніколи не залишати їх на майданах, вулицях, дворах, а своєчасно вивозити у визначені місця, де у встановленому порядку закопувати [16, ст. 656]. Цей порядок, зокрема передбачав, що глибина закопування мала становити не менше двох з половиною аршин (близько 1,8 м), а шкіра на тваринах повинна бути порізаною [20, с. 475]. Щодо тих, хто залишав мертвих тварин на майданах та вулицях або закопував їх неналежним чином «Уложенням про покарання кримінальні та виправні» була передбачена відповідальність у вигляді штрафу: в столиці, губернських та портових містах – від 2 до 4 руб., в інших містах – від 1 до 2 руб. [21, ст. 1055, с. 797].

Різниці мали будуватися поза містами, але не вище течій рік чи приток, які протікали через місто, на відповідній відстані від м'ясних рядів та утримуватися у чистоті й порядку [16, ст. 657]. Тому, хто різав худобу у невстановленому місці, загрожував штраф: на перший раз – 2 руб., другий – 5 руб., третій – 10 руб. Звинувачений в таких діях більше трьох разів підлягав арешту на строк від трьох тижнів до трьох місяців [21, ст. 1055, с. 797].

Друга глава Статуту присвячувалася нешкідливості життєвих припасів і інших речей. Важливе місце серед норм цієї глави посідали норми, спрямовані на забезпечення чистоти води. Вони базувалися на законодавчих актах прийнятих у 1803, 1837, 1838, 1847, 1862, 1870, 1892, 1903 рр. і зводилися в основному до того, що поліція та міські громадські управління зобов'язувалися наглядати за тим, щоб у містах і інших населених пунктах річки і інші джерела, з яких населення споживало воду, нічим не засмічувалися, а колодязі були огорожені [16, ст. 658].

Значна увага приділялася законодавством якості продуктів харчування. Свідченням цього може бути хоча б те, що це питання, тією чи іншою мірою, у досліджуваний період унормовувалося більше ніж в 20 законодавчих актах. Суть регламентування зводилася до того, що поліція та місцева влада мали стежити за тим, щоб ніде не продавалися шкідливі для здоров'я продовольчі товари (зіпсований хліб та масло, гнилі риба, м'ясо, овочі, фрукти). Більш того, заборонялося продавати і заготовляти для цього не тільки ті продукти харчування які вже зіпсувалися, а і ті, зовнішній вигляд яких був подібний до зіпсованих [16, ст. 660].

На законодавчому рівні встановлювалися заборони, що стосувалися найважливіших продуктів харчування. Зокрема, заборонявся продаж сирого та недопеченого хліба. Стосовно іншого важливого продукту харчування – м'яса, то заборонялося його надувати з метою надання товарного вигляду. Заборонявся продаж м'яса загиблої худоби або забитої в той час коли вона перебувала в хворобливому стані. Ця ж норма поширювалася і на домашню птицю. Таке м'ясо підлягало знищенню [16, ст. 662, 663].

Щоб не завдати шкоди народному здоров'ю від кондитерських виробів, виготовлених із неякісних чи сфальсифікованих компонентів або без належних знань про їх склад та відсутності обережності при їх змішуванні, законодавство забороняло крамарям і пряничникам продавати такі товари без отримання в установленому порядку права на їх виробництво. Категорично заборонялося вживати різні шкідливо діючі на здоров'я людини речовини для забарвлювання предметів харчування і ласощів, таких як: цукерок, пряників, мармеладу, пастили, морозива тощо [16, ст. 665].

Законодавчо врегульовувалося питання не тільки якості продовольчих товарів, а й вимоги до посуду та тари, в яких вони зберігалися. Так, закон передбачав, щоб продукти харчування та напої були приготовлені в посуді, виготовленої із нешкідливих для здоров'я матеріалів. Наприклад, продавцям квасу заборонялося зберігати напій у барильцях, в які були вмонтовані мідні крани [16, ст. 669].

За виготовлення для продажу, а так само і за продаж, їстівних припасів чи напоїв, шкідливих для здоров'я або тих, які вже зіпсувалися, а також за виготовлення посуду із шкідливих матеріалів, «Статут про покарання, які накладалися мировими суддями», передбачав їх знищення, а до винних застосування арешту до одного місяця, або грошове стягнення на суму до 100 руб. [22, с. 411].

Заборонялися продаж і виробництво на всій території Російської імперії шпалер, виготовлених на основі, як матових так і глянцеви, миш'якових фарб. Дана норма поширювалася і на виготовлені таким же способом тканини, розфарбовані дитячі іграшки, паперові обкладинки, обгортки для цукерок, ласощів, продуктів харчування тощо

Третя глава Статуту врегульовувала торгівлю отруйними та сильнодіючими речовинами. Вони, відповідно до більшої чи меншої

небезпеки для здоров'я і життя людей, необхідністю для технічного чи виключно фармацевтичного вживання та за ступенем доступності для народу, поділялися законом на чотири розряди. До першого розряду закон відносив отруйні речовини, які були зручними для використання із злочинною метою; до другого – речовини отруйні і сильнодіючі, які використовуються в промисловості і незручні для використання із злочинною метою; до третього і четвертого – речовини, необхідні виключно для фармацевтичного використання [16, ст. 677]. Медична Рада, керуючись досягненнями хімічної науки та вимогами медичної поліції, мала право щорічно переглядати ці розряди отруйних і сильнодіючих речовин, доповнювати їх перелік та переміщувати з одного розряду до іншого.

Законодавством також визначався порядок торгівлі отруйними і сильнодіючими речовинами. Так, речовинами першого розряду дозволялося торгувати тільки купцям, обраним для цього від громади, яка повідомляла про це місцеве медичне керівництво і здійснювала нагляд за тим, щоб обрана особа строго керувалася встановленими для цієї торгівлі правилами. У тих містах, в яких серед купців не знаходилося бажаючих торгувати речовинами першого розряду, право їх продажу надавалося виключно аптекарям [16, ст. 680].

Будь-який фабрикант, художник чи ремісник, бажаючий придбати для свого промислу отруйні речовини першого розряду, повинен був мати на це свідоцтво, видане Ремісничою управою, цехом чи поліцією. Свідоцтво видавалося на рік.

Торгівля речовинами другого розряду могла здійснюватися купцями за певними правилами. Вони передбачали, що ці речовини могли продаватися особам, які мали безстрокові свідоцтва або документи, що засвідчували благонадійність покупця, або навіть без документів, якщо останній був особисто знайомий продавцю.

Отруйні і сильнодіючі речовини третього розряду, які вживалися тільки для лікування, купцям дозволялося продавати тільки аптекам і за каталогами чи вимогами лікарів.

Речовини четвертого розряду, які складалися із речовин дикорослих рослин, які збиралися в Російській імперії, могли вільно продаватися в містах де вони добувалися, але тільки через аптеки.

Закон передбачав, що торгуючі отруйними і сильнодіючими речовинами повинні були їх зберігати в особливих відділеннях при яких мали бути в наявності спеціальні ваги, гирі, совки і інші засоби для відпущення [16, ст. 700]. На ярмарках торгівля отруйними і сильнодіючими речовинами дозволялася без обмежень, за винятком речовин, віднесених до першого розряду.

Четверта глава Статуту визначала порядок поховання померлих. Воно мало здійснюватися виключно на кладовищах, які мали розміщуватися на відстані не менше ста сажень від останнього міського житла (213 м), а в сільській місцевості – не ближче половини версти (534 м)

[16, ст. 708]. Всі кладовища, з метою запобігання проникнення на їх територію худоби, мали огорожуватися парканами і тинами, або земельними валами, які окопувалися рівчачками. Кладовища повинні були провітрюватися, а тому вали не могли бути вищими 2 аршин (1,4 м) [23, с. 500]. Поховання померлих старообрядців і сектантів здійснювалося на особливих кладовищах, або їм відводилися окремі місця у межах загальних кладовищ [16, ст. 707].

Спустілі кладовища, які розташовувалися серед населених пунктів, мали огорожуватися власниками тієї землі, на якій вони були влаштовані. Будь-які будівлі на таких кладовищах зводити заборонялося, як і – перетворювати їх на орні землі, або якимось іншим способом знищувати ті могили, які на них залишалися [16, ст. 726].

Враховуючи небезпеку поширення таких інфекційних хвороб, як чума, холера та інших, законодавець зробив виняток з правила, яке забороняло ховати померлих раніше трьох діб після смерті. Тепер, з метою запобігання заразними хворобами живих, дозволялося здійснювати поховання і раніше визначеного терміну. Більш того, під час сильної літньої спеки допускалося поховання померлих, після доби по смерті [16, ст. 714]. Поховання померлих від інфекційних хвороб бідних людей та тих, які прибули з інших місцевостей і раптово від них померли, мало здійснюватися теж негайно і за рахунок місцевої влади [16, ст. 716]. Закон вимагав закопувати померлих від інфекційних хвороб настільки можливо глибше, так щоб глибина ями була не менше двох з половиною аршин (1,8 м).

Тіла вже похованих могли бути викопаними з землі для перепоховання в іншому місці тільки з дозволу губернатора чи градоначальника і з дотриманням при цьому правил безпеки. Про всякий дозвіл на перевезення тіла в іншу губернію негайно повідомлявся губернатор губернії або градоначальник міста, до яких воно перевозилося. Останні мали забезпечити умови безперешкодного перевезення і пропуску тіла [16, ст. 725].

За особливим дозволом влади здійснювалося також перевезення померлих для поховання із однієї губернії до іншої, або навіть в межах однієї і тієї ж губернії – з одного повіту до іншого.

Померлі за кордоном, для поховання на батьківщині (в межах всієї Російської імперії), могли бути привезеними також за погодженням з місцевою владою. Контроль за дотриманням даної норми покладался на митниці. У випадку її порушення, тобто виявлення на митниці, що тіло привезено без потрібного на те дозволу, останнє, якщо воно було доставлене морем не допускалося в порт і викидалося в море, а якщо сушею, то закопувалося в землю [16, ст. 730].

За поховання мертвих у не відведених для цього місцях, або без дотримання встановлених правил, винні підлягали арешту терміном до 15 діб або на них накладалося грошове стягнення до 50 руб. Якщо ж тіло померлого було викопане без потрібного на те дозволу для

перепоховання його в іншому місці, то особи, які це вчинили сплачували штраф до 100 руб. [22, ст. 107, с. 411].

Таким чином, у законодавчих документах XIX–XX ст.ст. були юридично сформовані питання діяльності медичної поліції спрямованої на забезпечення санітарного благополуччя населення. Норми багатьох нормативно-правових актів визначали порядок забезпечення в населених пунктах чистоти вулиць, майданів та дворів, постачання їх жителів чистою питною водою, вивезення нечистот і сміття, недопущення продажу неякісних та прострочених продуктів харчування, запобігання виготовленню товарів широкого вжитку з матеріалів шкідливих для здоров'я людей, встановлення правил перевезення з одного місця на інше та перепоховання померлих тощо. Все це мало важливе значення, оскільки ставало орієнтиром для діяльності місцевих органів влади в справі зниження рівня захворюваності населення взагалі та запобігання поширення інфекційних хвороб. Але відсталість Російської імперії в економічному відношенні, недостатня увага влади до розвитку соціальної сфери стали на заваді реалізації цього законодавства. У результаті, санітарні установи в Росії, у тому числі і на українських землях, були в основному громадськими органами, які протистояли державним, бюрократичним, а більшість санітарних лікарів не тільки не користувалися підтримкою уряду, а й, навпаки, були на становищі підозрілих і «неблагонадійних». Попри все це, досвід законотворчості у сфері забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в досліджуваний період, у світлі сьогодення, може стати важливим надбанням у справі проведення комплексної реформи з охорони здоров'я в Україні.

Список літератури:

1. Конституція України. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 56 с.
2. Андреевский И.Е. История российского законодательства / И.Е. Андреевский. – СПб. : Лит. Курочкина, 1877. – 80 с.
3. Филиппов А.Н. К вопросу о составлении Первого Полного Собрания Законов Российской Империи / А.Н.Филиппов. – М. : Печ. А.Снигирева, 1916. – 138 с.
4. Шершневич Г.Ф. История кодификации гражданского права в России / Г.Ф. Шершневич. – Казань : Тип. Имп. ун-та, 1898. – 128 с.
5. Дембо Л.И. Врачебное право / Л.И. Дембо. – СПб. : Тип. П.П.Сойкина, 1914. – 85 с.
6. Дерюжинский В.Ф. Полицейское право : пособ. для студентов ; 4-е изд. / В.Ф. Дерюжинский. – Петроград : Сенатская типография, 1917. – 510 с.
7. Кузьмин М.К. История медицины (Очерки) / М.К. Кузьмин. – М. : Медицина, 1978. – 199 с.
8. Самойлов В.О. История российской медицины / В.О. Самойлов. – М. : Эпидавр, 1997. – 197 с.
9. Маркус Л.М. Краткое руководство для врачей к пониманию российских законов, учреждений и государственной службы / Л.М. Маркус. – СПб. : Тип. Э. Праца, 1843. – 198 с.

10. Ханьков Я.В. Очерк истории медицинской полиции в России / Я.В. Ханьков. – СПб. : Тип. Министерства Внутренних Дел, 1861. – 114 с.
11. Васильев К.Г. История эпидемий в России (Материалы и очерки) / К.Г. Васильев, А.Е. Сегал. – М. : Гос. изд-во медицинской литературы, 1960. – 398 с.
12. Петров Б.Д. Противозидемическое законодательство в России (до 1861 г.) / Б.Д. Петров // Микробиология, эпидемиология и иммунология. – 1956. – №7. – С. 21–23.
13. Стеценко Г.С. Медичне право України : підруч. / Г.С. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта ; за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
14. Рождественский Н.Ф. Рассуждения о мерах правительства к сохранению жизни и здоровья народа / Н.Ф. Рождественский. – СПб. : Тип. Э. Праца, 1836. – 121 с.
15. Белявский Н.И. Полицейское право. Конспект лекций / Н.И. Белявский. – Юрьев : Тип. К. Маттисена, 1904. – 330 с.
16. Устав врачебный // Свод законов Российской империи. – СПб. : Государственная типография, 1905. – Т. XIII. – 349 с.
17. О наблюдении начальниками городских полиций за чистотою и опрятностью в городах : Именной указ, объявленный Министром Внутренних Дел от 2 августа 1803 г. // ПСЗ РИ. Собр. 2. – СПб. : Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1830. – Т. XXVII. – № 20881. – С. 567–568.
18. О переведении из городов заведений, смрад и нечистоту производящих: Именной указ, объявленный Гражданским губернаторам Министром Внутренних Дел от 2 июня 1826 г. // ПСЗ РИ. Собр. 2. – СПб. : Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1830. – Т. 1. – № 366. – С. 494.
19. Высочайше утвержденное Положение от 22 сентября 1833 г. о размещении и устройстве частных заводов, мануфактур, фабрик и других заведений // ПСЗ РИ. Собр. 2. – СПб. : Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1833. – Т. VIII, отд. первое. – № 6481. – С. 514–519.
20. Высочайше утвержденное мнение Государственного Совета от 22 июня 1879 г. об убиении зачумленных животных из местного рогатого скота // Полное собрание законов Российской империи (далее ПСЗ РИ). Собр. 2. – СПб.: Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1881. – Т. LIV, отд. первое. – № 59739. – С. 474–475.
21. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных от 15 августа 1845 г. // ПСЗ РИ. Собр. 2. – СПб. : Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1846. – Т. XX, отд. первое. – № 19283. – С. 598–1010.
22. Высочайше утверждѣнный Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями от 20 ноября 1864 г. // ПСЗ РИ. Собр. 2. – СПб. : Тип. II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1867. – Т. XXXIX, отд. первое. – № 41478. – С. 401–418.

Рассмотрены важнейшие законодательные акты, которыми должна была руководствоваться медицинская полиция на украинских землях на протяжении XIX – начала XX в. с целью обеспечения санитарного благополучия населения. Особое внимание обращено на содержание правовых норм, размещенных в Уставе медицинской полиции.

История медицинского права, медицинская полиция, санитарное законодательство, санитарный контроль, ядовитые вещества, отходы, Свод законов Российской империи.

In this article the most significant legislative acts ruling medical police's activity aimed at sanitary prosperity of population in Ukrainian's territory during the XIX-th – the beginning of XX-th century are reviewed. Special attention is paid to legal norms published in Statute of medical police.

History of medical law, medical police, sanitary legislation, sanitary control, poisons, waste products, Code of Russian Empire's Laws.